

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ในบทนี้จําแนกเสนอตามลำดับดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่างพื้นบ้าน จำนวน 4 คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอด
- 1.2 กระบวนการถ่ายทอด
- 1.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด
- 1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

2. สรุปผลการวิจัย การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญ (เดิม) จำนวน 38 คน คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอด
- 2.2 กระบวนการถ่ายทอด
- 2.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด
- 2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

3. สรุปผลการวิจัยจากการสังเกต การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา แบบไม่มีส่วนร่วม

อภิปรายผล

1. การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่างพื้นบ้าน จำนวน 4 คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอด
- 1.2 กระบวนการถ่ายทอด
- 1.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

2. การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญ (เดิม) จำนวน 38 คน คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอด

2.2 กระบวนการถ่ายทอด

2.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่างพื้นบ้าน จำนวน 4 คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการถ่ายทอด

ความเป็นมาของการถ่ายทอด พบว่าเกิดจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1.1 ความใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีส่วนสำคัญที่เอื้อให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้การทำกระเบื้องดิน ดังนี้คือ 1) แหล่งดินมีคุณภาพและมีไม่เหมือนกับที่อื่น ๆ และเหมาะแก่การทำกระเบื้องคือ ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียวน้ำเค็มเนื้อเนียน เหนียว แน่น 2) การถือกำเนิดในครอบครัวช่างที่มีการสืบทอดการทำกระเบื้องมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ทำให้ช่างพื้นบ้านได้เห็น คลุกคลี สัมผัสและคุ้นเคยอยู่เสมอ 3) ความสนใจที่จะเรียนรู้สืบทอดงานของวงศ์ตระกูลที่เกิดจากตนเองและครอบครัวสนับสนุน

1.2 ความต้องการสืบทอดงานอันเป็นมรดก และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เป็นความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของงานที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย และต้องการสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป โดยมีการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น

1.3 ความภูมิใจในคุณค่าของงานอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและความต้องการปัจจัยในการดำเนินชีวิต เกิดจากความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดในครอบครัวช่าง สามารถใช้วิชา ความรู้ที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ทำมาหาเลี้ยงชีพและครอบครัวได้อย่างพอเพียง และมีสำนึกในคุณค่าแห่งตนเองที่เป็นผู้นุรักษ์สืบทอด เผยแพร่งานอันเป็นมรดกของวงศ์ตระกูล

2. กระบวนการถ่ายทอด

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา พบว่ามีดังต่อไปนี้

2.1 วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด ประกอบด้วย

2.1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ มีดังนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและคุณสมบัติของดิน ซึ่งมีหลักการดังนี้ คือ ลักษณะของดินที่นำมาทำกระเบื้อง ต้องเป็นดินเหนียว น้ำเค็ม ซึ่งมีคุณสมบัติคือ มีความละเอียด เหนียว นุ่ม และเนื้อดินเกาะติดกันแน่น 2) มีความรู้และความเข้าใจวัตถุประสงค์อุปกรณ์การทำกระเบื้องให้เหมาะสมและมีคุณภาพ คือ การใช้ขี้เถ้าจากแกลบในการโรยแม่พิมพ์กระเบื้องทำให้กระเบื้องออกจากแม่พิมพ์ได้ง่ายและไม่มีอาการคันมือ การใช้เตาเผาซึ่งสร้างด้วยตนเองทำให้เผากระเบื้องได้จำนวนมาก กระเบื้องสุกทั่วถึงและไม่แตกหรือร้าว

อีกทั้งลดต้นทุนได้มากกว่าการเผาด้วยเตาไฟฟ้า 3) มีความรู้และความเข้าใจการทำกระเบื้อง การตากและการตกแต่งกระเบื้อง คือการทำแผ่นกระเบื้องต้องโรยซีเมนต์และเหยียบดินให้แน่น คือ เหยียบทางซ้าย 1 ครั้ง ขวา 1 ครั้ง และตรงกลาง 1 ครั้ง ดินเหนียวที่เหลือวางไว้กลางแม่พิมพ์ ใช้สายคันธนูตัด แล้วนำฝ่ามือไปแตะและขยับลงเล็กน้อยกระเบื้องจึงจะออกจากแม่พิมพ์

การตากกระเบื้อง ควรตากตอนเช้าช่วงเวลาประมาณ 08.00 -11.00 ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ในขณะที่ทำการตากให้พัดหัวไปด้วย อีกทั้งไม่ควรตากกระเบื้องเกิน 3 ชั่วโมง ซึ่งจะทำให้กระเบื้องแห้งเกินไปไม่สามารถนำไปตกแต่งได้ และไม่ควรให้กระเบื้องที่ตากโดนฝน ซึ่งมีผลทำให้กระเบื้องเมื่อเผาแล้วจะมีคุณภาพไม่ดี คือ เปื่อยง่าย ไม่ทนต่อการใช้งาน

การตกแต่งกระเบื้องคือ การนำกระเบื้องที่ตากเรียบร้อยแล้วมาวางซ้อนกันให้ได้ 5 แผ่น ซึ่งเรียกว่า 1 มือ วางลงบนม้ารองกระเบื้องใช้ไม้ตีข้างซ้าย ข้างขวา และข้างบนเพื่อให้กระเบื้องเท่ากัน 4) มีความรู้และความเข้าใจการเผากระเบื้อง คือ การนำกระเบื้องลำเลียงเข้าเตาเผาโดยเรียงกระเบื้องหน้าประกบหน้า คือ หัวเกี้ยวหาง ต่อกันเป็นชั้นๆจนเต็มเตา โดยเผาไฟอ่อน 10 วัน ไฟแรง 10 วัน โดยประมาณ สังเกตสีของควันไฟจากปล่องไฟและแสงสว่างภายในเตา ถ้ากระเบื้องสุกดีสีควันจะแดง ปากปล่องไฟจะเหลือง และแสงภายในเตาจะสว่างจ้า เมื่อเผากระเบื้องสุกดีแล้ว จึงตั้งกระเบื้องในเตาให้คลายความร้อน อีก 20 วัน จากนั้นจึงขนมาวางไว้ข้างนอกเตาเผาเพื่อรอการจำหน่ายต่อไป

2.1.2 ด้านทักษะและความสามารถ มีดังนี้ 1) สามารถเลือกดินและเตรียมดินมาใช้ในการทำกระเบื้องได้ 2) สามารถเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์ได้อย่างถูกต้อง และชำนาญและคล่องแคล่ว 3) สามารถทำแผ่นกระเบื้องได้แน่น และสวยงามเรียบเสมอกันทั่วทั้งแผ่น และสามารถตากแผ่นกระเบื้องได้พอดีไม่แห้งเกินไปและไม่โดนฝน และสามารถตกแต่งแผ่นกระเบื้องได้เรียบเสมอกัน 4) สามารถเผากระเบื้องได้สุกทั่วถึงไม่แตก ไม่ร้าว และไม่บิด

2.1.3 ด้านทัศนคติ มีดังนี้ 1) การเห็นคุณค่าของการศึกษาหาวิชาใส่ตัว เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการที่ได้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเป็นสิ่งที่มีความรู้ระดับตนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในกาลข้างหน้าได้ 2) ความรู้สึกภาคภูมิใจในวิชาอาชีพซึ่งเป็นมรดกของวงศ์ตระกูล เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ตนเองได้เป็นผู้สืบทอดสานต่องานจากบรรพบุรุษ

2.2 รูปแบบการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย

2.2.1 รูปแบบการเรียนรู้ มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดย

1) เรียนรู้การทำกระเบื้องดินเผาด้วยการลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ โดยเกิดจากการได้เห็น ได้เข้าใจ ได้สะสมการปฏิบัติและได้ประสบการณ์จากการทำงานมาหากิน 2) เรียนรู้จากการฝึกจากผู้รู้ ผู้ชำนาญ โดยไปเป็นลูกมือหรือลูกจ้าง เมื่อเกิด

ความชำนาญแล้วจึงออกมาทำงานด้วยตนเอง 3) เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันในด้านภูมิศาสตร์ ซึ่งทำให้ช่างพื้นบ้านเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และกว้างขวางทั้งในด้านสาระรูปแบบและวิธีการ 4) เรียนรู้โดยฝึกฝนด้วยตนเอง

2.2.2 วิธีการถ่ายทอดความรู้ มีวิธีการดังนี้คือ

- 1) การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน ซึ่งแทบทุกครัวเรือนทำเหมือนกัน เป็นความรู้ความชำนาญที่ได้คลุกคลี และมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็กๆ ภายใต้การดำรงชีวิตประจำวัน
- 2) การให้ความรู้การเลือกดิน การเตรียมดินการทำแผ่นกระเบื้อง การตาก การอบแห้ง การใช้วัสดุอุปกรณ์และการเผากระเบื้อง มีวิธีการคือ การอธิบาย การพาผู้เรียนไปดูดินจริงที่ใช้ในการทำกระเบื้อง การให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงและทำตาม การชี้แนะ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม
- 3) การนำเอาเอกสารหรือสิ่งตีพิมพ์ หรือการนำวิดีโอมาฉายให้ผู้เรียนได้ดู ได้ศึกษาค้นคว้า

2.3 ขั้นตอนการถ่ายทอด ประกอบด้วย

2.3.1 ความพร้อมในการถ่ายทอด มีดังนี้

1) ผู้สอน คือ 1.1) มีคุณสมบัติแห่งความเป็นครู สามารถอธิบายและสาธิตการทำกระเบื้องดินเผาได้อย่างชำนาญ และคล่องแคล่วว่องไว 1.2) เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูถ่ายทอดความรู้ไม่ปิดบังหรือไม่หวงวิชา คอยชี้แนะสิ่งที่ถูกสิ่งที่ควรแก่ศิษย์ และสอนด้วยความเมตตา

2) ผู้เรียน คือ 2.1) มีลักษณะนิสัยและพื้นฐานด้านจิตใจที่ดี มีความสนใจและตั้งใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนอย่างจริงจัง มีความอดทนกับความยากลำบาก อดหลับอดนอน

2.2) มีจิตสำนึกแห่งความเป็นศิษย์ คือ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอน ขยันหมั่นเพียร และพยายามสร้างสรรค์งานออกมาให้ดี

3) สถานที่ในการถ่ายทอด คือ โรงกระเบื้องที่ช่างพื้นบ้านใช้ทำกระเบื้องอยู่เป็นประจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสะดวกและเอื้อต่อการเรียนรู้ได้ง่าย อีกทั้งผู้เรียนได้เห็น ได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศจริง

4) การให้ความรู้ในการทำกระเบื้องดินเผา ประกอบด้วย 4.1) การเลือกดินและการเตรียมดิน ต้องเลือกดินเหนียวน้ำเค็ม ซึ่งมีคุณสมบัติคือ มีความละเอียด เหนียวนุ่ม และการเกาะติดกันแน่น การเตรียมดินคือ การใช้จอบขุดเอาหน้าดินออก ประมาณ 40 เซนติเมตร จากนั้นขุดดินที่เหลือออกมาไว้ในโรงกระเบื้อง นวดด้วยเท้าให้เข้ากัน คลุมด้วยผ้าบาง 4.2) การใช้วัสดุและอุปกรณ์ในการทำกระเบื้อง คือ การใช้ซี่เถ้าจากแกลบ ในการโรยแม่พิมพ์กระเบื้องทำให้กระเบื้องออกมาจากแม่พิมพ์ได้ง่ายและไม่มีการคันมือ การใช้เตาเผา ซึ่งสร้างด้วยตนเองทำให้เผากระเบื้องได้จำนวนมากกระเบื้องสุกทั่วถึงและไม่แตกหรือร้าว อีกทั้งเป็นการลดต้นทุนได้

มากกว่าการเผาด้วยเตาไฟฟ้า 4.3) การทำแผ่น การตากและการตกแต่งแผ่นกระเบื้อง คือการทำแผ่นกระเบื้องต้องโรยแกลบแล้วเหยียบดินให้แน่น คือ การเหยียบทางซ้าย 1 ครั้ง ขวา 1 ครั้ง และตรงกลาง 1 ครั้ง ดินเหนียวที่เหลือวางไว้กลางแม่พิมพ์ การตากกระเบื้อง ควรตากตอนเช้าเวลาประมาณ 08.00 – 11.00 ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ในขณะที่ทำการตากให้ทับหัวกระเบื้องไปด้วย อีกทั้งไม่ควรตากกระเบื้องเกินกว่า 3 ชั่วโมง ซึ่งจะทำให้กระเบื้องแห้งเกินไปไม่สามารถนำไปตกแต่งได้ และไม่ควรถูกแดดที่ตากโดนฝน ซึ่งมีผลให้กระเบื้องเมื่อเผาจะมีคุณภาพไม่ดี คือ เปื่อยง่าย ไม่ทนต่อการใช้งาน การตกแต่งกระเบื้องคือ การนำกระเบื้องที่ตากเรียบร้อยแล้วมาวางซ้อนกันให้ได้ 5 แผ่น ซึ่งเรียกว่า 1 มื้อ วางลงบนม้ารองกระเบื้องใช้ไม้ตีข้างซ้าย ข้างขวา และข้างบนเพื่อให้กระเบื้องเท่ากัน 4.4) การเผากระเบื้องคือ การนำกระเบื้องลำเลียงเข้าเตาโดยเรียงกระเบื้องหน้าปนะกบหน้า คือ หัวเกี้ยวหาง ต่อเป็นชั้นๆ ให้เต็มเตา โดยเผาไฟอ่อน 10 วัน ไฟแรง 10 วัน โดยประมาณ สังเกตสีของควันไฟจากปล่องไฟและแสงสว่างภายในเตา ถ้ากระเบื้องสุกดี ควันจะแดง ปากปล่องจะเหลือง และแสงภายในเตาจะสว่างจ้า เมื่อเผากระเบื้องสุกดีแล้วจึงตั้งกระเบื้องภายในเตาให้คลายความร้อนอีก 20 วัน จากนั้นค่อยขนออกมาวางข้างนอกเตาเผาเพื่อรอการจำหน่ายต่อไป

2.3.2 การดำเนินการถ่ายทอด มีดังนี้

1) การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ คือ การลงมือทำ ลงมือหัด ลงมือปฏิบัติทดลอง จากประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานจริง อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่ความชำนาญและถนัดในสิ่งที่ปฏิบัติ

2) ระยะเวลาในการเรียนรู้ คือ ใช้ระยะเวลาการเรียนรู้ ฝึกหัดขั้นพื้นฐาน คือ การเลือกดิน การเตรียมดิน การทำแผ่นกระเบื้อง การตากและการตกแต่งกระเบื้อง ใช้เวลาฝึกหัดประมาณ 1 สัปดาห์ จนถึงสองเดือน และฝึกฝนความชำนาญ ทำได้ทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการเผาและการก่อเตาใช้เวลาเป็นปีๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพยายามและความสนใจของแต่ละบุคคลด้วย

2.3.3 เทคนิคการถ่ายทอด มีดังนี้

1) กลอุบายในการสอน มีดังนี้

1.1) กลอุบายที่เกิดจากการสร้างความรู้สึกรักศรัทธา ด้วยการลงมือปฏิบัติงานจริงและการทำพิธีไหว้เตาเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกมีขวัญกำลังใจ เห็นถึงความยากลำบากของการทำกระเบื้องที่กว่าจะสำเร็จเป็นกระเบื้องได้แต่ละแผ่นนั้นมีวิธีการและขั้นตอนอย่างไร และระลึกถึงครูอาจารย์ที่ได้ให้ความรู้

1.2) อธิบายในการจูงใจให้ผู้เรียน รู้สึกสนใจที่จะเรียนรู้ คือ ก) การให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการทำกระเบื้องไม่ใช่เรื่องยาก ด้วยการใช้อธิบายหรือสาธิตให้เกิดความเข้าใจ ข) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ไม่ตึงเครียดระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

1.3) อธิบายการให้กำลังใจผู้เรียน คือ ก) การไม่ตำหนิหรือใช้คำพูดรุนแรงให้ผู้เรียนเสียกำลังใจ ข) การชื่นชมให้กำลังใจเมื่อผู้เรียนทำงานได้ดี ค) การปลอบให้กำลังใจให้มีความพยายาม

1.4) อธิบายการชี้แนะข้อผิดพลาดและการลงโทษ คือ ก) อธิบายให้ผู้เรียนเห็นด้วยตามเหตุผล ข) การไม่ลงโทษหรือตำหนิด้วยวิธีการที่รุนแรงจนผู้เรียนเสียกำลังใจ

1.5) อธิบายการปลูกฝังคุณธรรมในการทำงาน คือ ผู้เรียนมีคุณธรรมในการทำงานด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์เที่ยงตรงต่อตนเองและผู้อื่น มีความอดทนต่อความยากลำบาก ดำรงตนอย่างสมณะและมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยผู้ถ่ายทอดถือเป็นแบบอย่างที่สำคัญให้กับผู้รับการถ่ายทอด

2) บรรยากาศการถ่ายทอด มีดังนี้

2.1) เป็นบรรยากาศการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัว เป็นการถ่ายทอดจากการทำงานที่เป็นวิชาชีพของวงศ์ตระกูล โดยมีการทำงานร่วมกันของคนในครอบครัว ซึ่งเด็กที่อยู่ในครอบครัวช่างได้เห็น การทำงานของผู้ใหญ่ หรือมีส่วนช่วยทำงานอยู่บ่อยๆ จนเกิดการเรียนรู้ไปในตัว

2.2) เป็นบรรยากาศการถ่ายทอดที่ได้จากประสบการณ์จริงที่ผ่านการทำมาหากินจากการที่ผู้รับการถ่ายทอด เกิดการเรียนรู้งานในครอบครัว จนกลายเป็นความรัก ความชอบและความสนใจ ต้องการที่จะสืบทอดความรู้จากครอบครัวต่อไป

3) สื่อการสอน คือ การเน้นใช้สื่อที่มีอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล วัสดุอุปกรณ์ที่มีความพร้อมในการถ่ายทอด ซึ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เข้าใจและจดจำปฏิบัติได้เร็วและดี ตามลำดับ

4) การประเมินผล มีดังนี้

4.1) การประเมินตัวผู้เรียน โดยดูจากความสนใจ ความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการเรียนรู้

4.2) การประเมินผลจากการปฏิบัติงานโดยดูจากผลงานที่ได้ทำ คือ กระเบื้องมีความเรียบเนียน เนื้อเนียนแผ่นราบเสมอกัน เเผาแล้วไม่บิด ไม่แตกและไม่ร้าว

4.3) การประเมินเจตคติของผู้เรียนคือ มีความรักและละเมอใจในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลต่อการทำงานในเชิงบวก

3. ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด มีดังนี้

3.1 ช่างท้องถิ่นมีความรู้ ความชำนาญ ความผูกพันกับชุมชนและครอบครัว รับช่วงการทำงานต่อจากบรรพบุรุษ การถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง เป็นกระบวนการที่หล่อหลอมทำให้เกิดช่างกระเบื้องดินเผา ที่มีความรู้ ความชำนาญ ความภาคภูมิใจ สามารถดำรงรักษาแบบแผนและกรรมวิธีการแบบดั้งเดิมไว้ได้ และสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะปัจจุบัน รู้ถึงความสำคัญของงานที่บรรพชนได้ถ่ายทอดและสำนึกในคุณค่าของตนเองที่ได้เป็นผู้สืบทอดวิชาของวงศ์ตระกูล มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและครอบครัวที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

3.2 ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น หัตถกรรมพื้นบ้านกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ยังคงรูปแบบ และกรรมวิธีการทำแบบดั้งเดิม เป็นภูมิปัญญาที่ผ่านการกลั่นกรองลงมาให้มาอย่างยาวนาน เป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งสามารถถ่ายทอดไม่เฉพาะแต่คนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายทอดไปยังข้ามชุมชนและข้ามชาติด้วย นับได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่ายิ่ง

3.3 สังคมภายนอกให้การยอมรับ การถ่ายทอดความรู้การทำกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา มีการสืบทอดและทำต่อกันมาอย่างยาวนานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี และได้รับความนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในอดีต ปัจจุบันยังคงไว้ซึ่งคุณภาพและควมมีชื่อเสียงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนคือ กลุ่มนักวิชาการ นักเขียน นักศึกษา หน่วยงานของรัฐ นักท่องเที่ยว และสื่อมวลชน เข้ามามีบทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดให้การยกย่องช่วยเหลือ และประชาสัมพันธ์ชุมชน จนเป็นที่รู้จักทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างดี

3.4 มีคุณธรรมและหลักในการดำเนินชีวิต คุณธรรมและหลักในการดำเนินชีวิต ที่เกิดจากประสบการณ์ในการทำงาน มีดังนี้ 1) มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย คือทำงานได้สำเร็จมีความตรงต่อเวลา 2) มีความอดทนต่อความยากลำบากในการทำงาน 3) การดำรงตนอย่างสมณะ เรียบง่าย และพอเพียง 4) มีความกตัญญูต่อผู้ที่พระคุณ มีความระลึกถึงอยู่เสมอ 5) ซื่อสัตย์ เที่ยงตรงต่อลูกค้า

4. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด มีดังต่อไปนี้

4.1 ด้านผู้ถ่ายทอด ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้กำลังการผลิตล่าช้า อีกทั้งการถ่ายทอดความรู้นั้น ส่วนใหญ่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานหรือคนใกล้ชิด

4.2 ด้านผู้รับการถ่ายทอด ปัจจุบันขาดคนที่สนใจและรับช่วงการทำงานต่อ โดยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ มุ่งที่จะทำงานนอกบ้าน และไปเป็นลูกจ้างในโรงงาน

4.3 ด้านสภาพแวดล้อมและความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ด้วยความเจริญทางเทคโนโลยี การทำกระเบื้องมุงหลังคาได้พัฒนาไปทั้งด้านรูปแบบ และกรรมวิธีการผลิต ซึ่งมีความสะดวกสบาย หาซื้อได้ง่าย มุงไม่ยาก และราคาไม่แพงมากนัก ผู้คนจึงหันมานิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย

4.4 ด้านวัตถุดิบมีราคาแพงและหายาก เนื่องจากกรรมวิธีการเผากระเบื้องยังใช้แบบดั้งเดิม คือ การใช้ไม้ผืนในการเผาซึ่งปัจจุบันหายาก และเริ่มขาดแคลน เพราะจำนวนป่าไม้ได้ลดลงอย่างมาก ทำให้ต้นทุนการผลิตมีราคาแพงขึ้น

4.5 ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีหน่วยงานมาดูงานอยู่เป็นประจำ แต่ไม่มีความต่อเนื่องและขาดความจริงจัง

สรุปผลการวิจัย การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญ (เดิม) จำนวน 38 คน คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นด้วยมากที่สุด คือ ข้อ 3 ควรให้ผู้เรียนมีความชื่นชมเกิดความหวงแหนในงานกระเบื้องดินเผาอันเป็นมรดกและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อส่งผลในการอนุรักษ์ต่อไป ($\bar{X}=4.76$) รองลงมา ข้อ ที่ 1 คือ ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาประวัติความเป็นมาและกระบวนการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น ($\bar{X}=4.71$) รองลงมาคือ ข้อที่ 5 เพื่อให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมจริงของการทำกระเบื้องดินเผาทำให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ($\bar{X}=4.55$) ข้อที่ 2 ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาประวัติของช่างทำกระเบื้อง ดินเผาพื้นบ้านจังหวัดสงขลาทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและการทำงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น($\bar{X}=4.53$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีความคิดเห็นด้วยในระดับเห็นด้วยมาก คือ ข้อ ที่ 4 ควรให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปบูรณาการกับการเรียนวิชาอื่นและสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน ($\bar{X}=4.39$)

2. กระบวนการถ่ายทอด

2.1 วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นด้วยมากที่สุด คือ ข้อ 8 เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำกระเบื้องดินเผา ได้แก่ ความภาคภูมิใจ การเห็นคุณค่า เป็นต้น ($\bar{X}=4.74$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก คือ ข้อ 6 เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลาด้านประวัติ ความเป็นมา วัสดุ อุปกรณ์ กรรมวิธี กระบวนการเผา คติความเชื่อ เป็นต้น ($\bar{X}=4.53$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือข้อ 7 เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะและความสามารถในการทำกระเบื้องดินเผาในด้าน การคัดเลือกดินและการเตรียมดิน การทำแผ่น การตากแห้ง ($\bar{X}=4.50$)

2.2 รูปแบบการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้

ครูศิลปะส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด คือ ข้อ 10 ผู้เรียนควรเรียนรู้ด้วยฝึกหัดและปฏิบัติจริง สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมจริงจากช่างพื้นบ้านโดยตรงในท้องถิ่นที่มีการทำกระเบื้องดินเผา ($\bar{X}=4.71$) รองลงมา คือ ข้อ 14 ผู้สอนควรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนโดยการได้เห็น โดยสาธิต โดยการปฏิบัติและฝึกฝนจริง ($\bar{X}=4.63$) และข้อ ที่ 12 ผู้สอนควรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนโดยการสาธิตจากช่างพื้นบ้านซึ่งวางแผนกับครูผู้สอนในรายวิชาศิลปศึกษา ($\bar{X}=4.58$) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็น แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากคือ ข้อ 13 ผู้สอนควรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนโดยการให้ ฝึกฝนด้วยตนเองและเลียนแบบจากช่างพื้นบ้าน ($\bar{X}=4.47$) รองลงมา คือ ข้อ 11 ผู้เรียนควรเรียนรู้โดยมีการเปลี่ยนแปลงความรู้ประสบการณ์ที่ได้จากการถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผาระหว่างกลุ่ม ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 9 ผู้เรียนควรเรียนรู้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วีดิทัศน์ อินเทอร์เน็ต วีซีดี ดีวีดี สิ่งตีพิมพ์ เป็นต้น ($\bar{X}=3.38$)

2.3 ขั้นตอนการถ่ายทอด

2.3.1 ความพร้อมในการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ข้อที่ 16 ผู้สอนควรกำหนดแผนงานกิจกรรมเสริมทั้ง ด้านความรู้และทักษะการทำกระเบื้องดินเผา ระหว่าง ในโรงเรียนและช่างพื้นบ้าน ($\bar{X}=4.79$) รองลงมาคือ ข้อ 15 ผู้สอนควรวางแผนกับโรงเรียนและช่างพื้นบ้านเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.76$) รองลงมาคือ ข้อ ที่ 21 ควรให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลาจากสถานที่จริง โดยมีค่าที่ระดับเท่ากันคือข้อ 23

ผู้สอนและช่างพื้นบ้านควรให้ความรู้และอธิบายในเรื่องประวัติความเป็นมา วัสดุ อุปกรณ์ คติ ความเชื่อ ประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าทางศิลปะ ความสำคัญและคุณค่าของกระเบื้องดินเผา ($\bar{X}=4.71$) รองลงมาคือ ข้อ 18 ผู้สอนควรดูงานจากการทำกระเบื้องดินเผาจาก แหล่งเรียนรู้จริง เพื่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.61$) แต่มีความคิดเห็นในระดับ เห็นด้วยมากคือ ข้อ 17 ผู้สอนควรศึกษาเอกสาร วารสาร หนังสือ สิ่งตีพิมพ์และงานวิจัยเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา ($\bar{X}=4.45$) รองลงมาคือ ข้อ 22 ผู้สอน ควรอธิบายประวัติความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา ($\bar{X}=4.37$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 19 ผู้เรียนควรศึกษาหาความรู้เรื่อง กระเบื้องดินเผาจากห้องสมุดโรงเรียนหรือแหล่งการเรียนรู้ที่ใกล้ตัว โดยมีค่าที่ระดับเท่ากัน คือ ข้อ 20 ควรให้ผู้เรียนศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเห็นด้วยมากกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลาโดยตรงโดย เชิญช่างผู้รู้ ผู้ที่มีความชำนาญมาเป็นวิทยากร ($\bar{X}=4.34$)

2.3.2 การดำเนินการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อพบว่า มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด คือ ข้อ 24 ผู้เรียนควรทำความเข้าใจและรู้ ขั้นตอนการปฏิบัติ การฝึกฝนการทำกระเบื้องดินเผา เช่น ข้อตกลงเบื้องต้น ข้อควรระวัง เป็นต้น ($\bar{X}=4.74$) รองลงมาคือ ข้อ 25 ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนโดยดูการสาธิต เลียนแบบและฝึกทำจาก ช่างพื้นบ้านภายใต้สถานการณ์จริง ($\bar{X}=4.61$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากคือข้อ 26 ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนโดยดูการสาธิตเลียนแบบและฝึกทำจากช่างพื้นบ้านภายใต้สถานการณ์ จำลอง ($\bar{X}=4.39$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือข้อ 27 ผู้เรียนควรใช้ระยะเวลา ในการเรียนรู้ การทำกระเบื้องดินทั้งหนึ่งภาคการศึกษา ($\bar{X}=4.21$)

2.3.3 เทคนิคการถ่ายทอด

ครูศิลปะส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อพบว่า มีความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ข้อ 29 ผู้สอนควรให้ภาษาและอธิบายให้ผู้เรียน เข้าใจง่ายและเกิดความสนุกสนานกับสิ่งที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ กระตือรือร้น และ สนใจอยากศึกษาค้นคว้าต่อไป โดยมีค่าในระดับเดียวกัน คือข้อ 32 ผู้สอนควรปลูกฝังคุณธรรม ควบคู่กับให้ความรู้ ($\bar{X}=4.79$) รองลงมาคือ ข้อ 34 บรรยายภาคการถ่ายทอดควรใช้สถานที่จริง ใน การทำกระเบื้องดินเผา โดยมีค่าเฉลี่ยในระดับเดียวกัน คือข้อ 35 ควรใช้สื่อการสอนเป็นวัสดุ ธรรมชาติและของจริงที่ใช้ทำกระเบื้องดินเผา และข้อ 36 ควรใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพ น่าสนใจ ที่ส่งเสริมความรู้สึกรื่นรมและเห็นคุณค่าของงานกระเบื้องดินเผา ($\bar{X}=4.74$) รองลงมาคือ ข้อ 30 ผู้สอนควรให้กำลังใจผู้เรียนหรือแสดงความชื่นชมเมื่อผู้เรียนมีความตั้งใจ ($\bar{X}=4.71$) ข้อ 31 ผู้สอน

ควรชี้แนะข้อผิดพลาดเพื่อไม่ให้ผู้เรียนทำผิดพลาดอีก ($\bar{X}=4.69$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากคือ ข้อ 33 ควรจัดสภาพและบรรยากาศของสถานที่ในโรงเรียนให้เข้ากับเรื่องที่จะสอน ($\bar{X}=4.47$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 28 ผู้สอนควรจัดพิธีไหว้ครูให้กับผู้เรียน ก่อนลงมือทำกระเบื้องดินเผา ($\bar{X}=3.97$)

2.3.4 การประเมินผล

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือข้อ 39 ควรมีการประเมินผลจากพฤติกรรมความตั้งใจและความสนใจต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ($\bar{X}=4.87$) รองลงมาคือ ข้อ 40 ควรมีการประเมินผลจากผลงานที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ($\bar{X}=4.82$) รองลงมาคือ ข้อ 41 ควรให้ผู้เรียนได้ประเมินผลตนเอง ($\bar{X}=4.78$) รองลงมาคือ ข้อ 38 ควรมีการประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้สอนและช่างพื้นบ้าน ($\bar{X}=4.76$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 37 ควรมีการประเมินผลทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ($\bar{X}=4.68$)

3.ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือข้อ 42 ผู้เรียนเกิดความหวงแหนเกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าในมรดกท้องถิ่นและเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์ต่อไป ($\bar{X}=4.87$) รองลงมา คือ ข้อ 46 เกิดแหล่งเรียนรู้ที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อการศึกษาในท้องถิ่น ($\bar{X}=4.82$) รองลงมาคือ ข้อ 49 ผู้เรียนได้สำรวจความรู้ ความถนัดของตนเอง และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ($\bar{X}=4.76$) รองลงมาคือ ข้อ 43 ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้จากการเรียนและประสบการณ์ตรงสู่วิถีชีวิตจริง($\bar{X}=4.74$) รองลงมาคือ ข้อ 44 ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกชื่นชม รู้คุณค่าจากการทำงานก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการทดลองปฏิบัติงาน ($\bar{X}=4.73$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 45 ประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ และผลิตผลิตจากการชี้แนะโดยมีค่าเฉลี่ยในระดับเดียวกัน คือ 47 เกิดการเผยแพร่ผลงานและความรู้ของช่างพื้นบ้านทำให้เป็นที่รู้จักและยอมรับจากสังคม และข้อ 48 ผู้เรียนเกิดการซึมซับและเรียนรู้คุณธรรม ในการทำงานจากครูช่างกระเบื้องดินเผา ($\bar{X}=4.66$)

4. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ซึ่งระดับความคิดเห็นมีค่าเฉลี่ยมาก คือ ข้อ 55 แหล่ง ภูมิปัญญาของท้องถิ่นอยู่ไกลจาก สถานศึกษาไม่สะดวกต่อการเดินทาง ($\bar{X}=4.21$) รองลงมาคือ ข้อ 50 การสนับสนุนด้านนโยบายและงบประมาณจากโรงเรียนมีน้อย ($\bar{X}=4.18$) รองลงมาคือ ข้อ 51 ผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผา ในจังหวัดสงขลา ($\bar{X}=4.03$) รองลงมาคือ ข้อ 52 ผู้เรียนไม่ให้ความสนใจและไม่เห็นคุณค่า ของงานกระเบื้องดินเผา อันเป็นมรดก และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ($\bar{X}=3.84$) รองลงมาคือ ข้อ 54 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้มีกระบวนการที่ซับซ้อนและหลายขั้นตอนทำให้ไม่สะดวก ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}=3.74$) และข้อ 56 ช่างพื้นบ้านไม่มีความรู้และทักษะ ในการถ่ายทอด ($\bar{X}=3.53$) แต่มีความ คิดเห็นในระดับปานกลาง คือ 53 ไม่ได้ความร่วมมือจากเจ้าของภูมิปัญญา ($\bar{X}=3.30$)

สรุปผลการวิจัยจากการสังเกต การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา แบบไม่มีส่วนร่วม

1. สถานที่ในการถ่ายทอด ช่างพื้นบ้านทั้งโรงกระเบื้องของนายก齡ัน แก้วประดับ เพชร และนายอ้อม ทิพย์โอสถ ถ่ายทอดความรู้การทำกระเบื้องดินเผา โดยใช้พื้นที่ในบริเวณ โรงเรียนที่ใช้ในการทำกระเบื้องดินเผาจริงๆเป็นสถานที่ในการถ่ายทอด
2. การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการถ่ายทอดการทำกระเบื้องช่างพื้นบ้านทั้ง 4 คน เตรียมอุปกรณ์ให้กับผู้ที่มาเรียนและผู้สนใจในการค้นคว้า และอุปกรณ์ที่มีอยู่แล้วในโรงเรียน
3. รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ช่างพื้นบ้านได้ทำให้ผู้รับการถ่ายทอด และผู้สนใจดู เป็นตัวอย่างแล้วปฏิบัติตาม และคอยชี้แนะ ผู้รับการถ่ายทอด ผึกฝนด้วยตนเอง
4. พฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้ถ่ายทอด มีความสนใจในผู้เรียนอย่างใกล้ชิด วางตัวหน้าเคารพ และเป็นกันเอง มีความสุภาพ อ่อนโยน ร่าเริงแจ่มใสและมีอารมณ์ขันใน บางครั้ง
5. พฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้เรียน ผู้รับการถ่ายทอด มีความตั้งใจและสนใจ เอาใจฝึกฝน มีการซักถามเมื่อไม่เข้าใจ ปรีกษาหาหรือกันเมื่อพบปัญหา และมีสัมมาคารวะกับ ผู้สอน
6. บรรยากาศในการถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงๆ จากความใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันและการทำงาน

7. การประเมินผลงาน ดูจากคุณภาพของกระเบื้องที่ทำและผ่านการเผาเรียบร้อยแล้ว คือ เนื้อแน่นเรียบเสมอ ไม้ร้าว ไม้บิดและไม่แตก มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือ และมีความสนใจจดจ่อกับการทำงาน

8. แหล่งดินที่ใช้ในการทำกระเบื้องดินเผาอยู่ใกล้บริเวณโรงเรียน โดยห่างจากโรงกระเบื้องประมาณ 500 เมตร

9. ลักษณะดินที่นำมาทำกระเบื้องเป็นดินเหนียวน้ำเค็ม เนื้อแน่น เหนียวมาก และเป็นดินที่ได้บริเวณบ้านท่านางหอม

10. การขุดดิน ปัจจุบันยังใช้แรงงานคนประมาณ 2-3 คน

11. การขนย้ายดิน ใช้แรงงานคนและรถเข็น

12. ดินที่ทำกระเบื้องได้จากดินได้จากที่ดินของช่างพื้นบ้านเอง

13. การนวดดิน ปัจจุบันช่างพื้นบ้านยังคงนวดดินเองโดยไม่ได้พึ่งพาเครื่องนวด

14. ลักษณะเตาเผา เป็นเตาเผาที่ทำจากอิฐดินเผาที่ช่างพื้นบ้านได้ทำขึ้นมาเอง โดยใช้วัสดุ ในท้องถิ่นทั้งหมด

15. ขนาดของเตาเผามีขนาดใหญ่โดยสามารถเผากระเบื้องได้ ประมาณ 70,000-80,000 แผ่น ต่อครั้ง

16. เชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผากระเบื้องเป็นไม้ฟืนที่ได้จากไม้ยาง

17. กระบวนการเผากระเบื้องส่งผลต่อสภาวะแวดล้อมไม่มากนัก เนื่องจากมีโรงกระเบื้องจำนวนน้อยและการเผาในแต่ละปีมีประมาณ 3-4 ครั้งเท่านั้น แต่การเผาไหม้ทำให้เกิดกลิ่น คว้นและซี้เถ้ารบกวนเล็กน้อย

18. ในการทำกระเบื้องได้มีการแก้ปัญหาเศษซี้เถ้าที่เกิดจากการเผาไหม้ ซึ่งมีจำนวนมากในแต่ละครั้งคือการนำไปใส่บริเวณต้นไม้เพื่อเป็นปุ๋ย การจัดการกับกระเบื้องที่เสีย คือ การจำหน่ายในราคาที่ถูกลง

19. การทำกระเบื้องของช่างพื้นบ้านไม่ได้ทำตลอดทั้งปี โดยในช่วงฤดูฝนประมาณ กลางเดือนตุลาคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ โรงกระเบื้องของนายกลิ่น แก้วประดับเพชร และ นายอ้อม ทิพย์โอสถ จะปิดประกอบการชั่วคราว และจะทำการเปิดอีกครั้งเมื่อหมดฤดูฝน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่างพื้นบ้าน จำนวน 4 คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการถ่ายทอด

พบว่าสาเหตุที่เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผา พบว่าสาเหตุที่เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลาจนสืบเนืงยาวนานจวบจนปัจจุบันมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1.1 เกิดจากความใกล้ชิดทางสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่าสภาพแวดล้อมของจังหวัดสงขลา โดยเฉพาะบ้านทานางหอม ซึ่งแวดล้อมไปด้วยการทำกระเบื้องดินเผาเป็นจำนวนมาก ได้ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้การทำกระเบื้องดินเผาใน 4 ลักษณะ คือ 1) การมีแหล่งดินเหนียวที่มีคุณภาพ มีคุณสมบัติเฉพาะและเหมาะสมต่อการทำกระเบื้อง 2) อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ 3) อยู่ในครอบครัวที่แวดล้อมไปด้วยช่างทำกระเบื้อง 4) ความชอบความสนใจมาตั้งแต่เด็กจนบ่มเพาะกลายเป็นความรักในวิชาช่างทำกระเบื้องดินเผา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มล.สันติสุข กฤดากร (2541:305-306) ที่ทำการวิจัยเรื่อง "การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในอำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพร" พบว่า มูลเหตุจูงใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมี 5 ประการ คือ 1) การจูงใจจากสภาพแวดล้อม การได้พบได้เห็นการทำงานศิลปะทุกวันจนรู้สึกอยากทำตามแบบอย่าง 2) การได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ และครอบครัว 3) ความสนใจส่วนตัว การมีใจรักใจชอบทางศิลปะมาตั้งแต่เด็ก 4) เพื่อต้องการหารายได้เป็น การจูงใจทางเศรษฐกิจ 5) ความต้องการ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

1.2 ความต้องการสืบมรดกของท้องถิ่น พบว่าความต้องการสืบทอดงาน อันเป็นมรดกของท้องถิ่นและวงศ์ตระกูลเป็นเงื่อนโซ่ หรือปัจจัยที่ทำให้ช่างทำกระเบื้องดินเผา ได้ถ่ายทอดความรู้ สู่อุบลหลาน รวมไปถึงการเผยแพร่ความรู้ใน วงกว้างตามโอกาสที่มีมาอย่างสม่ำเสมอ เป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้กระเบื้องดินเผาของจังหวัดสงขลา ยังคงอยู่สืบต่อไปอย่างไม่ขาดสาย โดยมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังอยู่ตลอดเวลา ไม่หวังวิชายอมเป็นการแสดงออกถึงความรัก และศรัทธาในความรู้และความสามารถพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับผู้อื่น ได้เรียนรู้เป็นมรดกสืบทอดต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับวิศิษฐ์ นาสารีย์ (2544:106) ที่กล่าวไว้ว่า ในเรื่องของความไม่หวังวิชา ย่อมแสดงออก ถึง ความรักและศรัทธาในความรู้และความสามารถ และพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับ

ผู้อื่นได้เรียนรู้เพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป ย่อมหมายถึง ความเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนรุ่นหลัง ในการแสดงออก ถึงความรักและความห่วงใยในศิลปะท้องถิ่น

1.3 ความภูมิใจในคุณค่าของงานอันเป็นเอกลักษณ์ และความต้องการ ปัจจัยในการดำรงชีพ ความรู้สึกอันภาคภูมิใจในงานอัน เป็นเอกลักษณ์ เป็นเงื่อนไข หรือปัจจัย ที่ทำให้ช่างกระเบื้องดินเผาได้ถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน รวมไปถึงการเผยแพร่ความรู้ในวงกว้างตามแต่โอกาสที่มีมาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เกียรติวนาจันทร์ (2542:241) ที่พบว่าภายใต้แนวคิด เกียรติภูมิ แห่งตน คุณค่าของภูมิปัญญาของบรรพบุรุษส่งผลต่อ ความรู้สึก ว่าตนเองเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรม มีคุณค่า มีความหมาย และมีความภาคภูมิใจตนเองที่สามารถผลิตงานได้

ความต้องการ ปัจจัยในการดำรงชีพเป็นภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัย และเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้การถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา ยังคงสืบต่อไป ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ ปฐม นิคมานนท์ (2535) เหตุจูงใจในการเรียนประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในวัยและความสนใจ ส่วนตัว เหตุผลด้านเศรษฐกิจ การเห็นคุณค่าในสิ่งนั้น ความต้องการเรียกร้องความสนใจและเกิดจากเหตุบังเอิญ 3) ปัจจัยเกื้อหนุนการเรียน คือ อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เพราะใจรักความรู้สึก ภาคภูมิใจ การเห็นความก้าวหน้า ในการฝึก ความเป็นคนหัวดี รู้จักดัดแปลง การฝึกฝนทดลองให้กว้างขวางขึ้น การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้รู้ และการทำงานระบบกลุ่ม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เกียรติวนาจันทร์ (2542:235) ที่พบว่า การทำงานศิลปะทำให้เกิดรายได้เลี้ยงชีพ เกื้อหนุนครอบครัว จนเกิดความพึงพอใจ ในสถานภาพที่สามารถพึ่งตนเองได้และมีศักดิ์ศรี

2. กระบวนการถ่ายทอด

2.1 วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด ประกอบด้วย

2.1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ พบว่าผู้ที่รับการถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผา ควรมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่อง 1) มีความรู้ความเข้าใจในการเลือกดิน และคุณสมบัติของดิน 2) มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวัสดุและวิธีใช้อุปกรณ์ 3) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำแผ่น การตาก และการตกแต่งแผ่นกระเบื้อง 4) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเผากระเบื้อง

2.1.2 ด้านทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงานกระเบื้องดินเผา พบว่า ผู้รับการถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผาควรมีทักษะ และความสามารถในการปฏิบัติงานกระเบื้องดินเผา ในเรื่อง 1) มีทักษะและความสามารถในการเลือกดินและเตรียมดิน 2) มีทักษะและความ

สามารถในการใช้ วัสดุและอุปกรณ์ได้ถูกต้องและมีความแม่นยำ 3) มีทักษะและความสามารถในการทำผ่านการตาก และการตกแต่งแผ่นกระเบื้อง 4) มีทักษะและความสามารถในการเผากระเบื้อง

2.1.3 ด้านเจตคติ พบว่าผู้รับการถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผา มีเจตคติ หรือทัศนคติ 3 ประการ คือ 1) การเห็นคุณค่าที่ได้เรียนรู้วิชาช่างกระเบื้องดินเผา 2) การมีใจรัก และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอด 3) การเห็นคุณค่าของการสืบทอดงาน อันเป็นเอกลักษณ์ และมรดก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542:13) ที่พบว่า คุณค่าที่เกิดจากการเรียนรู้ และปฏิบัติงานศิลปะมีดังนี้ 1. พุทธิพิสัย คือ องค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดพุทธิปัญญา ด้าน ต่างๆ เช่น ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา ความสำคัญกระบวนการผลิต การรู้จักคิด รู้จักทำ และ รู้จักแก้ปัญหา 2. ทักษะพิสัย หมายถึง องค์ประกอบความรู้ที่ก่อให้เกิดความสามารถ ในการทำงานที่แสดงออกในด้าน ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ การประยุกต์ และการแก้ปัญหาในการทำงาน 3. จิตพิสัย คือ องค์ประกอบความรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ ขึ้น ในบุคคล เช่น การเกิดความรู้สึกเป็นสุข เพลิดเพลิน สมาธิ ปิติ ชาบซึ่ง รัก ห่วงแทน ภูมิใจ ศรัทธา เชื่อมั่น ยอมรับ ตระหนัก และสำนึก ในคุณค่าและให้ความหมายในงานศิลปะกรรมที่ตนทำขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐยา ทิพรัตน์ (2543:185-186) ที่ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา" พบว่า การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น "หนังตะลุง" ควรกำหนดวัตถุประสงค์ใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านจิตพิสัย คือ ให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของ ศิลปะพื้นบ้าน ท้องถิ่น 2) ด้านพุทธิพิสัย คือ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าเรื่องถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่ผู้อื่นได้ และ 3) ด้านทักษะพิสัย คือ สามารถให้ผู้เรียน ประกอบตัวหนัง สามารถเก็บรูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์

2.2 รูปแบบการเรียนรู้และการวิธีการถ่ายทอดความรู้

รูปแบบการเรียนรู้ในการทำกระเบื้องดินเผาที่พบมี 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และการทำงาน 2) การเรียนจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ 3) การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 4) การฝึกฝนด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544:108 -116) ที่ทำการวิจัยเรื่อง "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชาวบ้านไทย " พบว่ากระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์มีดังนี้ 1. การลองผิดลองถูก ทั้งในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติ และการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ต่อสู้ แยังชิงสิ่งของ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเผชิญโชคด้วยความเสี่ยงต่างๆ จากประสบการณ์ ลองผิดลองถูกของมนุษย์ ก็จะสามารถรู้ความเข้าใจของตนเองไว้แล้วถ่ายทอด ส่งต่อ ให้กับ ลูกหลานเผ่าพันธุ์

ของตน 2. การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มี อยู่จริง เช่น การเดินทาง ปลูกพืช สร้างบ้าน ต่อกู้กับคันทราย ฯลฯ 3. การส่งต่อ (Transmission) แก่คนรุ่นหลัง ด้วยการ "สาธิตวิธีการ" "การสั่งสอนด้วยการบอกกล่าว" ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำ พังเพย สุภาสิตและ"การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์" ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ทุกภูมิภาคจะนิยมสอนวิธีแรก คือ สาธิตและสอน เป็นวาจา ในกรณีที่เป็น ศิลปะวิทยาการระดับ ที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของตำรา 4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม กล่าว ในเชิงจิตวิทยาพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าว ให้คน ที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่า และ แบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัวเป็นการต่อยอดความเชื่อและกรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชนร รวมทั้งต่อยอดแนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดย ไม่ต้องการให้การจำแนก แจกแจงเหตุผลแต่ใช้ความศรัทธาและความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ของพิธีกรรมเป็นการสร้างความ เชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 5. ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน และวัตรปฏิบัติตลอดจน พิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการ เรียนรู้ ล้วนมีส่วนต่อยอด ภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบและบรรทัดฐานแห่งพฤติกรรม และให้ความมั่นคง อบอุ่นทางจิตเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง 6. การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคน ที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานในการทำกิน รวมไปถึงแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม 7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) เป็นการเลือกเฟ้นเอาความเชื่อ และ ธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา ในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ให้ตรงกับฐาน ความเชื่อเดิมขณะเดียวกันก็แก้ปัญหา ในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง 8. ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้อีกวิธีหนึ่ง ที่มีมาแต่เดิมและ จะยังอยู่ต่อไปวิธี ครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้อยู่ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เงียบๆ

วิธีการถ่ายทอดความรู้มี 3 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของหมู่บ้านที่ทุกครัวเรือนทำเหมือนๆ กันเป็นความรู้ ความชำนาญที่ช่างที่บ้าน ได้คลุกคลี มีความคุ้นเคย ภายใต้สิ่งแวดล้อมและสภาพการดำรงชีวิต 2) การให้ความรู้โดย การบอก การแนะนำ สาธิต และฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ 3) การถ่ายทอด โดยนำ หนังสือ สิ่งพิมพ์ วีซีดี มาให้ผู้เรียนได้ศึกษาและดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐม นิมาพันธ์ (2535) ทำการวิจัยเรื่อง "การค้นหาความรู้และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน ชนบทไทย" พบว่า รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ จำแนกได้ 5 รูปแบบ คือ 1.1 การ สืบทอดในลักษณะ อาชีพของหมู่บ้านสืบทอดกันมาช้านาน 1.2 การสืบทอดอาชีพหรือความถนัด เฉพาะอย่างภายในครอบครัว สืบทอดภายในสายตระกูล 1.3 การเรียนจากผู้รู้ในลักษณะไปอยู่

ฝึกงานไปวชเรียนในวัด 1.4 การฝึกฝนด้วยตนเอง จากการชอบตั้งแต่เด็ก การเห็นตัวอย่างแล้วทำตามและมีผู้ชี้แนะในขั้นต้น 1.5 เกิดจากความบังเอิญ เช่น การฝัน หรืออำนาจลึกลับมาเข้าสิง

2.3 ขั้นตอนการถ่ายทอด ประกอบด้วย

2.3.1 ความพร้อมในการถ่ายทอด

1) ด้านผู้สอนได้พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ 1.1) มีคุณสมบัติแห่งความเป็นครู สามารถอธิบายสารัตถ์ การทำกระบี่อย่างชำนาญและแคล่วคล่องว่องไว 1.2) มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูสอนศิษย์ ด้วยความเมตตา คอยชี้แนะในสิ่งที่ถูกที่ควร ไม่ปิดบังวิชาความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัมฤทธิ์ ทองเดือน (2537:136) ที่ได้สรุปไว้ว่า ลักษณะครูที่สอนศิลปะงานช่างต้องมีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) มีจิตที่วิจิตร 2) มีความรอบรู้ 3) มีทักษะอย่างเพียงพอ 4) มีความอดทน 5) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม

2) ด้านผู้เรียน พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ 2.1) มีลักษณะนิสัยด้านพื้นฐานที่ดี มีความสนใจ เอาใจใส่ ตั้งใจเรียนรู้อย่างจริงจัง 2.2) มีจิตสำนึกแห่งความเป็นศิษย์ เชื้อพัง คำสั่งสอน ขยันหมั่นเพียร มีความมานะพยายาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัมฤทธิ์ ทองเดือน (2537:136) ที่พบว่าผู้ที่เรียนศิลปะควรมีพื้นฐานด้านจิตใจดังนี้ 1) มีความอดทน 2) มีจิตที่ วิจิตร คือมีจิตใจที่ฝึกฝนศิลปะ 3) เป็นผู้ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

3) สถานที่ในการถ่ายทอด คือ โรงกระเบื้องที่ช่างพื้นบ้านที่ใช้กระเบื้องดินเผา อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรเทิง ทานะพันธ์ (2544:48) กล่าวว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนทำได้หลากหลายวิธี เช่น การเชิญวิทยากร มาให้ความรู้ในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนโดยเน้นให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์ในการเรียนมากที่สุด

2.3.2 การดำเนินการถ่ายทอด พบว่ามีดังนี้

1) การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ คือ เมื่อผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานทำกระเบื้องดินเผาในขั้นพื้นฐานได้แล้ว คือ การเตรียมดิน การนวดดิน การเหยียบแผ่น กระเบื้อง การตาก การตบแต่ง และกระบวนการที่สำคัญ คือ การเผา ซึ่งเป็นขั้นตอนการเผา ที่ต้องอาศัยความชำนาญ และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการสังเกตและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การบอก และการแนะนำจากผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมพงษ์ สิงหนผล (2544:25) ที่กล่าวว่า ความเชี่ยวชาญ ความสันทัด และความมีประสบการณ์ได้นั้น บุคคลนั้นจะต้อง ผ่านการฝึกมาอย่างดี การฝึกคือ การลงมือทำลงมือปฏิบัติทดลองเพื่อ เกิดการทำได้ และเกิดความชำนาญตามมา

2) ระยะเวลาในการเรียนรู้ พบว่าการทำกระเบื้องดินเผาในขั้นพื้นฐานคือ การให้ความรู้ และการฝึกฝนในเตรียมดิน การนวดดิน การทำแผ่น การตาก และการตบแต่งกระเบื้อง ใช้

ระยะเวลาประมาณ 2 สัปดาห์ ถึง 3 เดือน และขั้นฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ โดยสามารถปฏิบัติได้ทุกขั้นตอนในการทำกระเบื้องใช้ระยะเวลา 1 ปีขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มล.สันติสุข กฤดากร (2541) พบว่า ระยะเวลาในการเรียนรู้ฝึกหัดใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ถึงสามเดือน และฝึกฝนความชำนาญเป็นแรมปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ปฏิภาณไหวพริบของแต่ละบุคคล

2.3.3 เทคนิคการถ่ายทอด พบว่ามีดังนี้

1) กลอุบายในการสอน คือ

1.1) อุบายในการสร้างความรู้สึกรศรัทธาลง คักดิ์สิทธิ์ด้วยพิธีการ ได้แก่ การไหว้เตาเผาเป็นประจำทุกปี ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดผลทางจิตวิทยาต่อผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มล.สันติสุข กฤดากร (2541:314) พบว่าพิธีการไหว้ครูและเชิญครู หมอมโนราห์ หรือหนังตะลุงมาเข้าทรงนั้นเป็นพิธีกรรม ที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการนั้นเข้ามาในตัว

1.2) อุบายในการจูงใจให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้ พบว่า มี 2 วิธี คือ ก) การทำสิ่งที่ยากให้ดูว่าง่าย ข) การสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายไม่ตึงเครียด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร ดอนอินทร์พิชัย (2546 :258) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการ แทงหยวก ในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า อุบายการสอนของครูช่างประกอบด้วย 1) อุบายจากการ สร้างความรู้สึกรศรัทธาด้วยพิธีกรรม 2) การทำงานให้เด็กดูว่าศิลปะเป็นเรื่องไม่ยาก 3) การสร้างบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายไม่ตึงเครียด 4) การมอบหมายงานให้ทำทีละน้อยเพื่อให้ซึมซับความรัก ในงาน

1.3) อุบายในการเสริมแรงให้กำลังใจผู้รับการถ่ายทอด พบว่า มี 3 วิธี คือ ก) ไม่ คำนิหรือใช้คำพูดที่รุนแรงให้เสียกำลังใจ ข) ชื่นชมเมื่อผู้เรียนสามารถทำได้ ค) ปลอบโยนและ ให้ กำลังใจผู้รับการถ่ายทอดให้เกิดความพยายาม ซึ่งสอดคล้องตามแนวการสอนตามหลัก

พุทธศาสนาที่พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต.2534:63) ได้อธิบายไว้ว่าครูที่มีลีลาของนักสอน ดังนี้

1) สันทัดสนา คือ ชี้ให้ชัด จะสอนอะไรก็ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ดังจูงมือไปดูให้เห็นแก่ตา 2) สมာปทา คือ ขวนให้ปฏิบัติ สิ่งใดควรทำก็บรรยายให้เห็นความสำคัญ ขาบซึ่งในคุณค่า จนผู้ฟังยอมรับและอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา ให้นำให้กล้า คือ ปลุกใจให้คิดค้นเกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้อสำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อย

4) สัมปหังปนา ปลุกใจให้ว่าเงิ คือ ทำบรรยากาศให้สนุกสนานขึ้นแจ่มใสเบิกบานใจ

1.4) อุบายในการชี้ข้อผิดพลาดมี 2 วิธีคือ ก) อธิบายให้ผู้เรียนเห็นตามด้วย เหตุผล ข) ไม่ลงโทษด้วยวิธีการรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2541:97) ที่ อธิบายว่า "การศึกษาไทยเน้นการปฏิบัติและลงมือทำเป็นหลักสำคัญ จึงถือว่าเป็นหลักการปฏิบัติ

ลงมือทำเป็นความสำคัญ เมื่อลงมือปฏิบัติก็ถือความผิดมาเป็นครู ไม่ถือเอา ความผิดพลาดนั้น มาทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นอีกต่อไป

1.5) ขอบายในการปลูกฝังคุณธรรมการทำงาน พบว่า คุณธรรมในการทำงานเป็นสิ่งที่ สอดแทรกอยู่ในกระบวนการถ่ายทอด และการปฏิบัติงาน คือ ความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ ซื่อสัตย์ และเที่ยงตรงต่อตนเองและผู้อื่น การดำรงตน อย่าง สมถะ เรียบง่ายและพอเพียง กตัญญูรู้คุณคุณต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2541:86) กล่าวว่า การปลูกฝังและอาชีพเป็นสิ่งที่มีความมาตั้งแต่อดีต ซึ่งระหว่างการทำอาชีพครูผู้สอนถือเป็น หน้าที่ ที่จะต้องอบรมนิสัยในด้านคุณธรรมอันเป็นแบบอย่างที่ดีในอาชีพนั้นๆ โดยการใช้แบบอย่าง ไม่ว่าจะเป็คุณธรรมในทางอุดมคติหรือชีวิตประจำวันหรือหน้าที่การทำงาน การเป็นแบบอย่างจึง สำคัญมากในการปลูกฝังอาชีพ และคุณธรรมของคนไทย ครูเป็นต้นแบบทำให้ดู ลูกศิษย์ทำตาม เมื่อทำได้แล้วจึงทำตามของตนเองต่อไป การสืบเนื่องของคุณธรรมและอาชีพ จึงเป็นไปโดย ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวความคิดของ สาทโร สุวรรณช่าง (2536:50) กล่าวว่า พื้นฐานด้าน จิตใจของช่างไทย ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1. ความสนใจและรักที่จะสืบทอดอัน เป็นการเห็นคุณค่าในวิชาช่างของตน 2. อุปนิสัยและเจตคติในการทำงานของช่าง ซึ่งประกอบ ด้วยการเป็นคนเฉลียวฉลาด ช่างสังเกตมีสมาธิในการทำงาน มานะพากเพียร อดทน ใจเย็น ละเอียดรอบคอบ รู้จักแก้ไขข้อผิดพลาด เป็นต้น 3. คุณธรรมจริยธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนิน ชีวิตได้แก่ การรู้จักวางตนให้สำรวม มีความซื่อสัตย์เที่ยงตรง มีความเรียบง่าย มีน้ำใจต่อ ผู้อื่น รู้จักเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม รู้จักพอ รู้จักละ รู้จักวาง และการเป็นคนอ่อนน้อม ต่อมนตลกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณเป็นตน

2) บรรยายภาคการถ่ายทอด พบว่าบรรยายภาคที่ทำให้การถ่ายทอดการทำกระเบื้องดินเผา ในจังหวัดสงขลา ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ด้วยกัน 2 ประการ คือ 2.1) บรรยายภาคการ ถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัว 2.2) บรรยายภาคการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ การทำงานและ การประสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ มล.สันติสุข กฤดากร (2541:316) ที่ศึกษา เรื่อง “การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” พบว่า ในบรรยายภาค การเรียนรู้ ที่ประสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน การทำงาน การลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้ จากประสบการณ์จริง และวิถีชีวิตประเพณีของหมู่บ้าน การผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ แต่ละขั้นด้วย ระยะเวลาอย่างต่อเนื่องเป็นแรมปี

2.3) สื่อการสอน พบว่า สื่อส่วนใหญ่ที่ใช้ในการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา เป็น สื่อการสอนที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นสื่อการสอนที่ใช้ตัวบุคคล วัสดุ และอุปกรณ์ที่มี อยู่ในการ

ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2533) กล่าวว่า สื่อการสอน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มล.สันติสุข กฤตากร (2541) ที่พบว่า การสื่อการสอน ในการถ่ายทอดความรู้ในงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ใช้สื่อบุคคล คือ ผู้ถ่ายทอดศูนย์กลางในการถ่ายทอดและเรียนรู้ สื่อการสอนจึงมีความสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ที่ชัดเจน และเร็วขึ้น ได้รับความสนใจได้ดี (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541)

2.4) การประเมินผล พบว่ามีการประเมินผลของผู้เรียนมี 3 ด้าน คือ ก) การประเมินผล การปฏิบัติงาน ข) การประเมินตัวผู้เรียน ค) การประเมินเจตคติของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลวิจัย ของ มล.สันติสุข กฤตากร (2541:307) ที่พบว่า ครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้มีวิธีประเมินจาก ความสามารถในการทำงานและคุณภาพของผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ วรวิทย์ องค์ครุฑรักษา (2536:87) ที่พบว่า การประเมินผลผู้เรียนโดยดูจากการปฏิบัติ งานมีวิธีการ พิจารณา ดังนี้ 1) สามารถทำได้เหมือนกับผู้สอนทำ 2) สามารถทำได้อย่างละเอียด 3) สามารถทำ ได้เองโดยไม่ต้องถาม 4) สามารถทำได้โดยไม่ต้องวิธี 5) ฟังจากการวิจารณ์ของคนอื่น 6) ทำ แตกต่างจากแบบ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของทรงศิริ สาประเสริฐ (2543:18) ที่ทำการวิจัย เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านประเมินผลการถ่ายทอดความรู้ ด้วยวิธีการสังเกตโดยพิจารณาจากพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีลักษณะอย่างไรในระหว่างการ ถ่ายทอด ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการสะดวก ง่าย ไม่สิ้นเปลืองและใช้ได้กับทุกสถานการณ์ และสามารถ ทราบผลการถ่ายทอดได้ในเวลาอันรวดเร็ว

3. ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

พบว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้การทำกระเบื้องดินเผาจังหวัดสงขลา เป็น กระบวนการในการหล่อหลอมให้เกิดช่างทำกระเบื้องดินเผาที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำกระเบื้อง ดินเผาในจังหวัดสงขลาในด้านต่างๆ แบ่งได้ 4 ประการดังนี้

3.1 ก่อให้เกิดช่างที่มีความรู้ความชำนาญ ความภูมิใจ พบว่ากระบวนการถ่ายทอด การทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลานั้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือกระบวนการหล่อหลอมให้ เกิดช่างทำกระเบื้องดินเผาที่มีความรู้ ความชำนาญ ความภูมิใจและรับช่วงการทำงาน จาก บรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มโน พิสุทธิรัตนานนท์และคณะ (2539:23) ที่ทำการวิจัย เรื่อง "ภูมิปัญญาในศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้" พบว่าช่างฝีมือหรือช่างศิลป์(Artisan) ย่อมจะ ต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นความสามารถคิดเองได้ ทำได้เอง มี ศักยภาพในการคิดเองได้และทำได้ ได้รับการยอมรับว่าเป็นคุณค่าด้านภูมิปัญญา เป็นคุณค่า

สัมพันธ์กับคุณลักษณะ ซึ่งปรากฏในงานประดิษฐ์สร้างหรืองานฝีมือของช่างงานช่างฝีมือที่ปรากฏ ย่อมต้องอาศัยความรู้ความชำนาญกระบวนการคิด และการประดิษฐ์โดยการปรับแปร วัสดุ ทรัพยากรท้องถิ่นด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ จะต้องเกิดจากความชำนาญเชี่ยวชาญของช่างฝีมือผนวก กับความรู้สึกนึกเห็น รสนิยม และค่านิยมและลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นในเชิงช่างทั้งหมดอันถือ ได้ว่าเป็นภูมิปัญญา และสอดคล้องกับงาน วิจัยของ สุนทร ดอนอินทร์พย์ (2546:236) พบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของช่างแห่งหยวกในสกุลช่างเมืองเพชรสามารถ แบ่งได้ เป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้ 1.ก่อให้เกิดช่างแห่งหยวกที่มีคุณสมบัติครบแก่การเป็นช่างในสกุลช่าง เมืองเพชร 2. เกิดช่างแห่งหยวกที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานต่อจากครูต่อไปในอนาคต 3.เกิดการ ชีบซับหล่อหลอมด้านคุณธรรมในการทำงาน 4.ข้อคิดหรือปรัชญาที่ได้รับการชีบซับจากงาน แห่งหยวก

อีกทั้งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้ช่างทำ กระเบื้องดินเผาเกิดความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540:98) กล่าวว่าความผูกพันกับท้องถิ่น (home-land bondage) เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ท้องถิ่นพัฒนาเพราะถ้าชาวบ้านส่วนใหญ่ละทิ้งถิ่นฐาน เพื่อไปทำงาน ต่างจังหวัด ท้องถิ่นนั้นย่อมพัฒนาได้ยาก เนื่องจากชาตชาวบ้านมาร่วมในกระบวนการ พัฒนา แต่ถ้าชาวบ้านรักและภูมิใจถิ่นที่อยู่และช่วยกันสร้าง ความเจริญ ให้กับท้องถิ่นของตน โดยไม่ ย่อท้อต่อการต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงท้องถิ่นนั้นย่อมได้รับการ พัฒนาไปด้วยดีในเวลาอันควร การให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนจึงเน้นความสามัคคี การให้ความร่วมมือ และการยอมรับ ในการพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อรักษาความเป็นชุมชนที่มีคุณค่าของตน และปรับประยุกต์ให้ เข้ากับความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชนของตนได้ต่อไป และสอดคล้องกับแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม อ้างถึงนายศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542:10) กล่าวถึงความผูกพันกับชุมชนว่า เป็นรู้สึกเจ้าของ ท้องถิ่น (sense of belonging) ชุมชนได้มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองชุมชนนั้นก็ สามารถพัฒนา ได้ด้วยการสร้างความรักและความห่วงแหนท้องถิ่นนั้น ถ้าไม่มีความรักในท้องถิ่น จะไม่มีความรัก ในชาติ ความรักจะต้องเกิดในตน ครอบครัวสังคม และในชาติ

3.2 ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญท้องถิ่น กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านทำดีมาอย่างตลอดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนได้มีสภาพแวดล้อม ที่กลายเป็น แหล่งการเรียนรู้จนเกิดเป็นฐานความรู้ของตนเอง ซึ่งสามารถถ่ายทอดไม่เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายทอดโยงความรู้ข้ามชุมชน และ ข้ามชาติได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ไพพรรณ เกียรติไชยชัย (2541:104) ที่ได้สรุปว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น หมายถึงสิ่งต่างๆที่อยู่

รอบตัวเราเมื่อได้ปฏิสัมพันธ์ (interaction) ด้วยไม่ว่าจะเป็นทางประสาทสายตา หู ลิ้น ภายใจและจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจความเท่าทันความเป็นไปต่างๆและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆรอบตัวเราให้คนคนทันโลกทันเหตุการณ์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ได้อย่างเป็นความสุขตามสมควร ตามอัตภาพ

3.3 สังคมภายนอกให้การยอมรับ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา มีการสืบทอดและการสืบทอดกันมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่รู้จักดีทั้งภายในและนอกชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในเรื่องของคุณภาพและความประณีตและได้รับความนิยมนำใช้กันอย่างกว้างขวางในอดีตหรือแม้ปัจจุบันจะลดจำนวนการใช้ลงแต่ยังได้รับการยอมรับจากสังคมสิ่งเหล่านี้ได้ ส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ภายนอกชุมชนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้จากการค้าขาย การเป็นวิทยากร และการส่งเสริมจากรัฐ โดยมีกลุ่มนักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานของรัฐ นักท่องเที่ยว และสื่อมวลชน เข้ามามีบทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ให้การยกย่องยอมรับ ช่วยเหลือ และประชาสัมพันธ์ชุมชน จนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย เกียรติวนาจันทร์ (2542:242) ที่พบว่าเมื่อชุมชนมีความเชื่อ และตระหนักในคุณค่าของงานศิลปกรรมที่ตนมี สังคมภายนอกที่ตระหนักในคุณค่าของชุมชน จะเข้ามาศึกษา เรียนรู้ชุมชนและให้การยอมรับและยกย่องชุมชน ทำให้ชุมชนมีความพึงพอใจ ภาคภูมิใจในเกียรติภูมิแห่งตน

3.4 เกิดช่างที่มีคุณธรรมและหลักในการดำเนินชีวิต กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาของจังหวัด สงขลาได้หล่อหลอมจิตใจของ ช่างให้มีคุณธรรม และหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกิดจากการทำงานโดยยึดหลัก ดังนี้ 1) ความซื่อสัตย์เที่ยงตรงต่อลูกค้า 2) มีความรับผิดชอบต่องาน และ ตรงต่อเวลา 3) มีความอดทนต่อความลำบาก 4) มีความกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ 5) ดำรงตนอย่างสมถะ เรียบง่าย และพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สาโรช ช่างสุวรรณ (2543:45) ที่กล่าวว่า พื้นฐานทางด้านจิตใจของช่างไทยประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1. ความสนใจและรักที่จะสืบทอด อันเป็นการเห็นคุณค่าในวิชาช่างของตน 2. อุปนิสัยและเจตคติในการทำงานของช่าง ประกอบด้วยความเป็นคนเฉลียวฉลาด ช่างสังเกต มีสมาธิในการทำงาน มานะพากเพียร อดทนใจเย็น ละเอียดรอบคอบ รู้จักแก้ไขข้อผิดพลาด เป็นต้น 3. คุณธรรม จริยธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การรู้จักวางตนให้สำรวม มีความซื่อสัตย์เที่ยงตรง เรียบง่าย มีน้ำใจต่อผู้อื่น รู้จักเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม รู้จักพอ รู้จักเสียสละ รู้จักวางตน และเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ เป็นต้น

4. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา เปลี่ยนแปลง โดยลดการทำลงอย่างมากเพราะช่างพื้นบ้านต้องเผชิญกับ ปัญหาและอุปสรรคใน ด้านต่างๆ คือ

- 4.1 ด้านผู้ถ่ายทอด ที่มีความชราภาพ และถ่ายทอดให้กับบุตรหลานหรือผู้ใกล้ชิด
- 4.2 ด้านผู้รับการถ่ายทอดขาดคนสนใจและไม่เห็นคุณค่า
- 4.3 ด้านสภาพแวดล้อมและความเจริญทางเทคโนโลยี
- 4.4 ด้านวัตถุดิบที่มีราคาแพงและหายาก
- 4.5 ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่มีความจริงจังและขาดความต่อเนื่อง

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2523-2525:67) ได้กล่าวว่า การถ่ายทอดมักจะถ่ายทอดกันอยู่แคบๆ ด้วยการฝึกฝนและสอนกันด้วยการปฏิบัติ แบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่นิยมสอนด้วยตำรับตำราที่บรรพบุรุษถือไว้อย่างเป็นทางการเป็นระเบียบแบบแผน ดังนั้นวิชาช่างจำนวนมาก จึงอยู่ในลักษณะที่นับวันมีแต่จะตีบตันและจำนวนช่างลดลงเรื่อยๆและสูญหายไม่มีผู้สืบทอด อีกทั้งสังคมไทยมีการสืบทอดวิชาความรู้ทางช่างในครอบครัวหรือตระกูล แต่มักจะเป็นในรูปแบบ การสมัครใจของบุตรหลานที่ต้องการที่จะเรียนรู้หรือยึดอาชีพตามบรรพบุรุษหรือไม่ มิได้มี ประเพณีบังคับเข้มงวดเหมือนบางสังคม ดังนั้นจึงทำให้ตระกูลช่างฝีมือบางตระกูล ต้องเลิกและ สูญหายไปเป็นที่สุดเพราะขาดผู้สืบทอด (ปราณี วงศ์เทศ,2527:21) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มล.สันติสุข กฤตากร (2541) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลป วัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” ปัญหา ด้านผู้ถ่ายทอด ได้แก่ ผู้รู้ในหมู่บ้าน ไม่มีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถให้คนรุ่นหลัง ได้เห็นและจดจำเป็นแบบอย่าง ผู้รู้ส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ และมักถ่ายทอดความรู้ให้กับคนใกล้ชิดหรือญาติสนิทและไม่ได้ฝึกหัดลูกมือขึ้นมา ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม ความเจริญด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดกระแสนิยมดนตรี สมัยใหม่ และการแสดงสมัยใหม่เข้ามาแทนที่เพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านขาดแคลน วัตถุดิบที่ใช้ผลิตผล งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านตลาดรองรับผลผลิตทางอุตสาหกรรมมากกว่า ผลผลิตจากฝีมือทำให้มีการผลิตจกसान้อยลง

การถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาของช่างไทยจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำรง อยู่ของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญ (เดิม) จำนวน 38 คน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. อภิปรายผลสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สรุปการวิจัยในส่วนของสภาพทั่วไปของครูศิลปศึกษา จำนวน 38 คน ปรากฏว่ามีจำนวน ครูศิลปศึกษาผู้ชายร้อยละ 65.80 และเป็นครูศิลปหญิงร้อยละ 34.20 มีช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 55.30 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 26.30 ช่วงอายุระหว่าง 50-60 ปี ร้อยละ 15.80 และอายุไม่เกิน 30 ปี ร้อยละ 50.30 วุฒิทางการศึกษา ระดับปริญญาตรีร้อยละ 89.40 และระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและปริญญาโทอยู่ในระดับเดียวกัน ร้อยละ 50.30 สาขาที่ทำงานสำเร็จ การศึกษา คือ สาขาวิชาศิลปศึกษาร้อยละ 60.50 รองลงมาคือวิชาอื่นๆ เช่น นาฏศิลป์ เกษตร บริหารการศึกษา คณิตศาสตร์ ร้อยละ 28.90 สาขาวิชาจิตรศิลป์ ร้อยละ 7.90 และสาขาประยุกต์ศิลป์ ร้อยละ 2.60 ประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปศึกษาในช่วงระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 52.60 รองลงมาคือ ช่วงระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 26.30 ช่วงระหว่าง 1-10 ปี ร้อยละ 10.40 ปี ร้อยละ 2.60 จะเห็นได้ว่าครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีประสบการณ์ ในการสอน ศิลปศึกษาเป็นเวลานาน มีความรู้ความเข้าใจ รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตน ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอย่างถูกต้องจากแหล่งเรียนรู้จริง จัดเนื้อหาสาระสำคัญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสมกับระดับของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 27 โดยมีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้กำหนดหลักสูตรแกนกลางขั้น ที่มีสาระการเรียนรู้หลัก และมาตรฐานเป็นข้อกำหนดและเป็นแนวทางให้สถานศึกษาจัดทำสาระและ รายละเอียดของหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ดังที่ ช่อ สันธนิพิพัฒน์ (2546) กล่าวว่า การนำภูมิปัญญาไทยมาสู่การจัดการเรียนการสอน โดยการปรับเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาสากลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ นอกจากนี้ต้องมีการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทุกระดับ ตลอดจนนำผลการศึกษาด้านภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและ อังกุล สมคะเนย์ (2535) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนในสอนในโรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาไทยมาจัดการเรียนการสอน โดยคัดเลือกเนื้อหาหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงการปรับปรุงเนื้อหาและหลักสูตรการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่นและความเป็นไทย โดยส่งเสริมให้มีเนื้อหาด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และภูมิปัญญาไทย ให้ได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเท่ากัน และประสานสอดคล้องกับภูมิปัญญาสากล

2. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

สรุปการวิจัยความเป็นมาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และมีความคิดเห็นมากที่สุดในข้อ 3 คือ ควรให้ผู้เรียนมีความชื่นชมเกิดความหวงแหนในงานกระเบื้องดินเผาอันมรดกและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในการอนุรักษ์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฤถต์ แสงสว่าง (2541) ที่พบว่า ควรเน้นการสอนให้เห็นคุณค่าของศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป และสอดคล้องกับแนวความคิดของ แชปแมน (Chapman, 1978) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ สนับสนุนให้ผู้เรียนบรรลุความพึงพอใจในแบบอย่างเฉพาะตัว ปลูกฝังความรักชาติซึ่ง เห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปะและพัฒนาความตระหนักถึงบทบาทของศิลปะในสังคมภูมิปัญญาที่ปรากฏในท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยอันสำคัญในการเสริมสร้างความรัก ความภูมิใจและเข้าใจบทบาทของตนเองที่มีต่อชุมชน (มณีนภา ชุตินุตร, 2539)

2. กระบวนการถ่ายทอด

2.1 วัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยในกระบวนการถ่ายทอด ด้านวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอด พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุดและมีความคิดเห็นมากที่สุดในข้อ 8 คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาได้แก่ ความภาคภูมิใจ การเห็นคุณค่า เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐยา ทิพรัตน์ (2543) ที่พบว่า การนำศิลปะในท้องถิ่นเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน นอกจากการอนุรักษ์แล้วยังส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของศิลปะในท้องถิ่น โดยควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณค่าและเกิดความหวงแหนศิลปะท้องถิ่นของตน และสอดคล้องกับแนวความคิดของ

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) ที่กล่าวว่า การนำเอาองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆมาเป็นฐานของการกำหนดหลักสูตรแล้วเชื่อมโยงองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าและหวงแหนภูมิปัญญาไทย

2.2 รูปแบบการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้

จากสรุปผลการวิจัยในกระบวนการถ่ายทอด ด้านรูปแบบการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้ ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก แต่มีความคิดเห็นมากที่สุดข้อ 10 คือ ผู้เรียนควรเรียนรู้โดยการฝึกหัดและปฏิบัติจริงในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมจริงจากช่างพื้นบ้านโดยตรงในท้องถิ่นที่มีการทำกระเบื้องดินเผา ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ กรมวิชาการ (2542) ที่กล่าวว่า โรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะดำเนินการโดยนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น การนำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปณุต แสงสว่าง (2541) ที่พบว่าศิลปะท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในสถานประกอบการศึกษาต่างๆ โดยให้มีการเรียนการสอนทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจพร เกียรติกำจวงศ์ (2548) ที่พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนควรจัดให้นักเรียนเรียนรู้ถึงทฤษฎีและลงมือปฏิบัติสร้างผลงานจริง คิดค้นคว้าสร้างสรรค์ ทดลองทำจริงโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยด้านศิลปะได้อย่างลึกซึ้ง

2.3 ขั้นตอนการถ่ายทอด

2.3.1 ความพร้อมในการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยในขั้นตอนการถ่ายทอด ด้านความพร้อมในการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุดข้อ 16 คือ ผู้สอนควรกำหนดแผนงานกิจกรรมเสริมทั้งด้านความรู้และทักษะการทำกระเบื้องดินเผาระหว่างโรงเรียนและช่างพื้นบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของพรชัย ภาพันธ์ (2545:10) ได้กล่าวว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ศึกษา สำรวจ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยเชิญบุคคลในชุมชนที่สามารถชักจูงชาวบ้านได้ และชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความศรัทธาร่วมมือในการวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกับครู ซึ่งสอดคล้องกับสำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโดนนำความรู้และประสบการณ์จากปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครูผู้สอน ส่วนสถานที่เรียนอาจจะเป็นโรงเรียนหรือให้

นักเรียนไปศึกษาที่บ้านของปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนะ บัวสนธิ (2533) ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น นั่นคือ ครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยซึ่งได้กำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว รวมทั้งไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) ได้กล่าวสนับสนุนว่า ครูควรประสานงานกับสถาบันองค์กร และหน่วยงานต่างๆในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการร่วมมือจัดทำสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาไทยให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตน และคนต่างท้องถิ่นด้วยการใช้สื่อที่หลากหลายรูปแบบเพื่อเป็นการจรรโลงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่ประจักษ์

2.3.2 การดำเนินการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยในขั้นตอนการถ่ายทอด ด้านการดำเนินการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุดข้อ 24 คือผู้เรียนควรทำความเข้าใจ และรู้ขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกฝนการทำกระเบื้องดินเผา เช่น ข้อตกลงเบื้องต้น ข้อควรระวัง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมพงษ์ สิงหะพล (2544:26) ที่กล่าวว่า การเรียนทักษะมีอยู่ 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้น Knowledge phase ขั้นนี้เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับทักษะที่ต้องการฝึกฝนพัฒนา โดยต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง วิธีการของทักษะ สิ่งที่ต้องรู้ ข้อควรระมัดระวัง และมาตรฐานที่ต้องยึดถือ 2. ขั้น Acquisition phase คือขั้นที่ต้องฝึกฝนอย่างเอาใจใส่จริงจัง โดยต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ ศึกษารูปร่าง ลักษณะ และทำตามฝึกฝนได้เหตุการณ์จริงหรือ เหตุการณ์จำลอง รับทราบผล การฝึกได้รับการแนะนำ แนะนำให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา 3. ขั้น Automatic phase เป็นขั้นที่ให้ฝึกเพื่อเกิดความชำนาญยิ่งขึ้นขั้นนี้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะมากขึ้น ฝึกฝนลีลาฝึกฝนตามสถานการณ์ เพิ่มอัตราความเข้มข้นและมาตรฐานขึ้นเปรียบเทียบกับมาตรฐานจากภายนอก

2.3.3 เทคนิคการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยในขั้นตอนการถ่ายทอด ด้านเทคนิคการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุดข้อ 29 คือผู้สอนควรใช้ภาษาและอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายและเกิดความสนุกสนานกับสิ่งที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ กระตือรือร้น และสนใจอยากศึกษาค้นคว้าต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสามารถ จันทร์สุริย์ และประทีป อินแสง (2541) ได้กล่าวว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปไม่มีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ และสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ (2542) ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนทำให้การเรียนรู้ต้นตัว มี

ชีวิตชีวา การเรียนดำเนินไปอย่างสนุกสนาน และผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน ซึ่งส่งผลให้มีความเอาจริงเอาจังทางปัญญาและความคิด คือรู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล และรู้จักวิธีการแก้ปัญหา

2.3.4 การประเมินผล :

จากสรุปผลการวิจัยในชั้นตอนการถ่ายทอด ด้านการประเมินผล ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และเห็นด้วยมากที่สุดในข้อ 39 คือ ควรมีการประเมินผลจากพฤติกรรมความตั้งใจและความสนใจต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสมศักดิ์ ภูวิภาดาธรรม (2540) ได้กล่าวว่า ยุทธวิธีของการประเมินผลตามสภาพจริงนั้นผู้เรียนจะสาธิตหรือแสดงออกให้เห็นว่าผู้เรียนได้ทำอะไรบ้าง โดยครูอาจจะใช้วิธีการสังเกตหรือจับตาดูการปฏิบัติงานของเด็กด้วย ซึ่งวิธีเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ผลที่เกิดจากการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยด้านผลที่เกิดจากการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และเห็นด้วยมากที่สุดในข้อ 42 คือ ผู้เรียนเกิดความหวนแหน เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าในมรดกของท้องถิ่น และเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐยา ทิพรัตน์ (2543) ที่พบว่า การนำศิลปะท้องถิ่นเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนอกจากเป็นการอนุรักษ์แล้วยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่า และเกิดความหวนแหนศิลปะท้องถิ่นของตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542:260) ที่พบว่าหลักสูตรท้องถิ่น: เครื่องปั้นดินเผาของชุมชน ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณค่าศิลปกรรมเครื่องปั้นดินเผา จะสอนให้นักเรียนเข้าใจ และภูมิใจต่อคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาช่างปั้น คุณค่าจากพฤติกรรมทางศิลปกรรมที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นวิถีชุมชนก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตระหนักในคุณค่าความเป็นไทย

4. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

จากสรุปผลการวิจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก และมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากในข้อ 55 คือ แหล่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ไกลจากสถานศึกษาไม่สะดวกต่อการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อังกุล สมคะเนย์ (2542) พบว่า ควรจัดเวลาสำหรับวิทยากรที่จะมาให้ความรู้และเวลาของโรงเรียน เพื่อให้มีความสอดคล้องกัน ปัญหาต่อมาคือ ปราชญ์ท้องถิ่นสอนตาม

ประสบการณ์ โดยเน้นทักษะปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีทำให้นักเรียนขาดความรู้ทางด้านทฤษฎี ซึ่งมีเนื้อหาที่ซับซ้อน ยากต่อการถ่ายทอด ทำให้นักเรียนเข้าใจระยะเวลาสั้นเกินไป ถ่ายทอดความรู้ได้ไม่เต็มที่ สถานที่ไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จากสรุปผลการวิจัยของครูศิลปศึกษา โดยรวมมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดประเด็นต่างๆดังนี้

ด้านประวัติความเป็นมาในการถ่ายทอด ครูศิลปส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความสำคัญและชื่นชมในศิลปะพื้นบ้านกระเบื้องดินเผาในจังหวัดสงขลา ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดในการจัดการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนและสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ (2539:35-36) ได้เสนอแนวทางทำภูมิปัญญาไทยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยครูตระหนัก เห็นความสำคัญ และคุณค่าการนำภูมิปัญญาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ด้านกระบวนการถ่ายทอด ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์จริง และปฏิบัติจริงผู้สอนควรเตรียมข้อมูล เอกสาร อุปกรณ์ และสถานที่ให้พร้อม ดังที่ กรมวิชาการ (2542) กล่าวว่า การเน้นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียน มีความรู้และความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของชุมชน ซึ่งในการที่เข้าใจภูมิปัญญาให้มากขึ้นนั้น ต้องมีการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่หรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ด้านผลที่เกิดจากการถ่ายทอด ครูศิลปส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการมีกิจกรรมนิทรรศการเผยแพร่ความรู้และผลงานของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) กล่าวว่า การสร้างสรรค์งานที่เป็นเอกลักษณ์ว่า การรักษาและพัฒนา มรดกทางศิลปกรรม และเสริมสร้างความรู้จะนำไปสู่การรู้จักและภาคภูมิใจในตนเอง จะเกิดความซาบซึ้งและตระหนักในคุณค่า กระตุ้นให้เกิดสุนทรียภาพจิตนาการและทักษะในการสร้างสรรค์งานที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ได้

ด้านปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด ครูศิลปะส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ ระยะเวลาในการเรียนรู้ และงบประมาณมีน้อย ผู้เรียนให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น น้อยและผู้สอนมีความรู้แต่ถ่ายทอดความรู้ได้ไม่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิตยา บุญศรี (2542) กล่าวว่า ปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอนที่ผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนให้เข้าใจง่าย เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านวิธีสอน

3. ข้อเสนอแนะ

- 1.สถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ ควรเน้นการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจด้วยการปฏิบัติ จริง จัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เข้าใจตนเองก่อนแล้วจึง ขยายกว้างออกไป
- 2.สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาของชุมชน ให้มากขึ้น เพราะเป็นการสร้างความรู้ขึ้นมาอย่างเป็นระบบและสมดุลด้ยการศึกษาความรู้ทั้ง ภายในและภายนอกชุมชน
- 3.ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษา ในระดับต่างๆ